

Jules Janin

Mrtvý osel

a gilotinovaná žena

VOLVOX GLOBATOR 2016

Jules Janin

Mrtvý osel a gilotinovaná žena
volvox globator 2016

Mrtvý
osel
a
gilotinovaná
žena

JULES JANIN

Translation © Jana Němcová, 2016

Illustrations © Michaela Kukovičová, 2016

ISBN 978-80-7511-295-8

ISBN 978-80-7511-296-5 (epub)

ISBN 978-80-7511-297-2 (pdf)

KRÁSNÁ HRŮZA NADČASOVÉ FRENETIKY

„Odvalu! Učiním velký krok do hrůzy.“

Jules Janin

„Myslím, že jsem tenkrát šílil. Každá žilka hrála, krev byla rozvařena.“

Jan Neruda, „U tří lilií“ (1876)

Ve slavném filmu Luise Buñuela a Salvadora Dalího, surrealistickém hororu *Andaluský pes* (Un chien andalou, 1928), hraje nezanedbatelnou roli osel, či spíše jeho hnijící mršina, uhrančivý vizuální moment (pokud zrovna nemyslíme na oko, které již nevidí, oko rozpárané břitvou). Surrealismus v tomto případě navázal na své hrůzostrašné předchůdce, francouzské frenetiky, a zejména jejich vrcholného představitele Julese Janina. Na jeho pero „ořezané skalpelem“.

V posttotalitním prostředí, poznamenaném zákazem a pronásledováním surrealistů během komunistického režimu, se nabízí návaznost o něco bližší, a sice na *Vánoční obžerství*. Pod tímto názvem přineslo v roce 1992 speciální číslo revue *Světová literatura* článek o Janinových kolezích, mistrech francouzské hrůzy. Na svou dobu nevídaná věc obsahovala více než tři desítky stran na téma frenetické literatury. Trojice akademiků Jaroslav Fryčer, Jiří Šrámek a Zdeněk Hrbata v ní poprvé v dějinách české literatury soustavněji představila školu, o které zatím zdejší čtenář mohl tušit jen sporadicky a nepřímou prostřednictvím výjimečných příběhů Karla Sabiny, Jana Nerudy, Jakuba Arbese, Emanuela z Lešehradu nebo dekadentů z okruhu *Moderní revue*.

Frenetici patří do první poloviny 19. století, reagují na anglický gotický román, německý preromantismus, ale také na černý nebo rytířský či loupežnický román z konce století 18. Mezi jejich představitele patří například Pétrus Borel, Charles Nodier, Gérard de Nerval, Théophile Gautier, Philarète Chasles, a dokonce mla-

dý Balzac, Dumas nebo Hugo. Především však Jules Janin, jehož klíčové dílo *Mrtvý osel a gilotinovaná žena* předkládá edice Alrúna českému čtenáři vůbec poprvé od jeho premiéry roku 1827. Dílo, které se stalo biblí žánru, podobně jako například Lewisův *Mnich* (The Monk, 1796, česky 1971) v gotickém románu.

Můžeme žasnout nad tím, že natolik zásadní plod černých romantiků, frenetiků, libujících si makabricky v extrémním násilí, se do našich krajin dostává po tak dlouhé době. Přitom jeho vliv, ať přímý nebo nepřímý na autory působící na českém území, je značný. Stačí jmenovat Sabinova *Hrobníka* (1837) nebo Nerudův nekrofilně dusný opus *U tří lilii* (1876). Respekt a vliv si frenetici s jistou samozřejmostí sjednali už za svého života na domácí půdě, zejména připravili silnou inspiraci pro následující symbolisty či naturalisty. Nejenže je ctili prokletí básníci v čele s Charlesem Baudelairem, ale přihlásili se k nim pochopitelně také surrealisté. V tomto zběsilém, vyhroceném stylu nepochybně viděli příbuzného ponurého *Fantomase* nebo svého druhu předchůdce kolportážního, černého či krvavého románu. Společným jmenovatelem všech může být onen blázen internovaný v Charentonu, nenáviděný, leč božský Markýz de Sade, kterého sice Janin jmenovitě nezmíní, nicméně mezi řádky jeho knihy jednoznačně prosvítá.

Nejen to, frenetici mají tuhý koříněk a u jejich základů najdeme mimo jiné obdiv k dílu autora tvořícího v české kotlině v Bezděkově u Klatov, ke Christianu Heinrichu Spiessovi, kterého bude o století později velebit fenomenální dřevorytec a knižní všemohl Josef Váchal. Také Hanns Heinz Ewers, autor, který inicioval název edice Alrúna, ve své tvorbě nezapře janinovskou inspiraci poetikou krutosti a šoku. Na rozdíl od Janina ale Ewers patřil před válkou v Československu k nejpopulárnějším překládaným autorům. V případě Francouze Alrúna splácí tento velký dluh teprve nyní. Další klasici frankofonní hrůzy přitom musejí ještě stále čekat.

Po 24 letech od *Vánočního obžerství* se kruh uzavírá. Uvedení Janinova přelomového díla na český trh završuje portrét klíčové školy francouzského romantismu k jisté úplnosti. Po neméně zásadním Borelově díle *Champavert – nemorální povídky* (Champavert – Contes immoraux, 1833, česky 1999) na tabuli před čtenářem nyní leží *Mrtvý osel a gilotinovaná žena*, aby ze sebe vyprázdnili nehynoucí **krásu hrůzy**.

Na první pohled přitahuje již samotný název. Osloví i dnešního konzumenta, milovníka výstředností a diváka surrealismem ovlivněné kinematografie Davida Cronenberga, Davida Lynche, Petera Greenawaye nebo Alejandra Jodorowského. Není náhodou, že právě ve dnech vzniku této předmluvy či doslovu se v Praze v Domě U Kamenného zvonu připravuje výstava *Evolution*, spjatá se snímky kontroverzního a kdysi zavrhaného Kanáďana Davida Cronenberga. A zjevně není ani náhoda, že na rozdíl od Janina znamená v dnešní době postavení kuchaře ještě větší slabinu, než by se mohlo na první pohled zdát. Janin se již v roce 1827 s obdivuhodnou nadčasovostí zmiňuje v ironickém komentáři o přesycenosti Paříže uměleckými řemesly. V době kvetoucího frenetismu demaskujícího společnost perem-skalpelem měl naději na společenský vzestup před malířem především kulinář, ať to byl v minulosti třeba loupežník. Ani dnes postavení kuchaře nemusí být tím zcela nejlepším řešením, doba se změnila a zcyničtěla. Jeden z vel mistrů kulinářského oboru Violier například 1. února 2016 spáchal v Paříži sebevraždu, a nebyl jediný. Hostina s *Mrtvým oslem* může začít...

Jules Janin (16. února 1804–19. června 1874), vážený divadelní kritik, spáchal tímto dílem pověstný hřích mládí. Přesto se jej na rozdíl od Balzaka nezříká ani po letech, a dokonce mu dle dobové módy připíše vhodnou mystifikační předmluvu. Napsal ji téměř podle vzoru postmoderních děl, natolik se u něho prolínají žánry. Nevíme, kde se nachází pravda a kde fikce, je velmi těžké rozlišit jednotlivá patra labyrintu, a ta-

kovým bude další autorský záměr. Jedno je jisté, dílo pevně srůstá s názory tvůrce, který nechtěl psát parodii, i když k ní měl nakročeno. Zprvu jasně ovládané téma jej pohltilo, ztratil hlavu, aniž musil pod gilotinu. Přesto se zodpovědně hlásí ke kořenům svého příběhu, aby na jeho konci bez mrknutí oka složil účet.

Vědomě cituje vlivné představitele anglického gotického románu, zejména Ann Radcliffeovou a její magnum opus *Záhady Udolpha* (*The Mysteries of Udolpho*, 1794, česky 1970). Přitom gotický román odehrávající se v osamělých hradech a zříceninách či klášterních kobkách měl podle Janina a jeho kolegů ve dvacátých letech 19. století již odzvoněno, bylo nutno hledat nové vzněty, třeba tím, že se přířízne pero nikoliv brutálním nožem, ale rovnou vycizelovaným skalpelem uprostřed moderní Paříže. Anatomie krásného děsu nemůže mít prvotřídnějšího chirurga slova. V Janinově díle se to hemží uhrančivými záběry na podstatu zla, hnusu a ošklivosti. V srdci civilizace obrůstají mechem místa zbrocená teplou krví. Vůle ničivé fantazie ční nebývale vysoko. Od rozsápání chromého osla Charlota, kterého před zraky vypravěče na cáry roztrhají čtyři strašné dogy, přes návštěvu pověstné Morgue, místa, kde byly k identifikování vystavovány neznámé mrtvoly, až po drásavě krutý popis posledních dnů v objetí věznice, před samotnou popravou titulní hrdinky – Henrietty. Pekelná muka a filozofický experiment vytvářejí o století dříve tentýž traktát, odtud mohl čerpat jedinečný český filozof Ladislav Klíma, proslulý autor příběhů plných strašlivých metafyzických muk, kdy jsou postavy donekonečna čtvrceny zaživa, nabodávány na rozžhavené tyče, aby vzápětí znovu a znovu ožívaly. Na extrémních scénách *Mrtvého osla* se směle přiživí italská škola naturalistických filmových hororů ze 70. a 80. let. Ještě v Buttgeritově prokletém a soudem pronásledovaném filmu *Nekromantik 2* z roku 1991 se scházejí melancholičtí diváci, aby v soukromí sledovali pitvu zvířat.